

Fonētiskās adaptācijas īpatnības pacientiem pēc protezēšanas ar izņemamām zobu protēzēm Latvijā

Viktorija Artjomenko¹, Aldis Vidžis²

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

¹Doktorantūras nodaļa, studiju programma "Medicīna",

²Zobu protezēšanas katedra

Ievads. Pēc protezēšanas ar izņemamām zobu protēzēm strauji mainās mutes dobuma telpiskie parametri, ir traucēta izelpojamā gaisa plūsma, kā arī tiek izmainītas mēles artikulācijas vietas ar zobiem, cieta aukslēju un alveolārā izauguma gļotādu pie skaņu veidošanas. Zobu protēžu funkcionālā vērtība un tās dizains ir cieši saistīti ar pacienta runas kvalitāti un fonētiskās adaptācijas īpatnībām. Fonētiskā adaptācija ir bioloģisku, psiholoģisku, fizioloģisku un neiroloģisku procesu kopums. Pacients spiests adaptēties pie izmainītā mutes dobuma stāvokļa, ir izveidojušies jauni skaņas veidošanas stereotipi. Adaptācijas mehānisma uzbudinājuma fāzē bieži novērojami runas kvalitātes traucējumi, kuri turpmākā adaptācijas procesā mazinās, bieži izzūd, bet nereti saglabājas ilgstoši un pilnībā neizzūd. Literatūrā atzīmēts, ka fonētiskā adaptācija pie izņemamām zobu protēzēm saistīta ar motivāciju lietot zobu protēzes un ar pacienta estētikas apmierinātības jomu pēc zobu protezēšanas. Pacientu fonētiskās adaptācijas potenciāla saistība ar izņemamo zobu protēžu funkcionālo vērtību un dizainu literatūrā atspoguļota nepilnīgi un nerada iespējas uzlabot zobu protezēšanas rezultātus.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Šī darba mērķis bija, analizējot zinātnisko literatūru, apkopot datus par fonētiskās adaptācijas īpatnībām pēc protezēšanas ar izņemamām zobu protēzēm un faktoros, kas to ietekmē. Literatūra tika meklēta, izmantojot *PubMed*, *Science Direct*, *SCOPUS* un *Cochrane Library* datu bāzes par laikposmu no 1990. līdz 2015. gadam. Izmantotie atslēgas vārdi: *speech*, *dental prosthesis*, *removable denture*, *phonetics*, *adaptation* un šo atslēgvārdu kombinācijas. Tika meklēta arī drukātā literatūra angļu, vācu, krievu un latviešu valodā.

Rezultāti. Izņemamās zobu protēzes tiek uzskatītas par kairinātāju un izraisa organisma atbildes reakcijas, kurām ir kompensatori adaptīva daba. Faktoros, kas ietekmē fonētisko adaptāciju (pēc etioloģijas), iedala divās grupās – lokālie un vispārējie faktori. Lokālie faktori saistīti ar protezējamā laukuma anatomiski fizioloģiskām īpatnībām (zobu rindas defekta lielums un lokalizācija, alveolāra izauguma atrofijas pakāpe, mīksto audu fizioloģiskais stāvoklis) un zobu protēžu biotehniskām īpatnībām (zobu protēžu konstruktīvais risinājums, mākslīgo zobu izvēle un izvietojums, protēzes dizains). Izņemamo zobu protēžu funkcionālajai vērtībai (balsts, retensija, stabilitāte, estētika) ir būtiska loma fonētiskās adaptācijas nodrošināšanai. Vispārējie faktori ir pacienta individuālais adaptācijas potenciāls, dzirdes asums, psihoemocionālais raksturojums, motivācija, sociālās vajadzības, vēlme adaptēties pie zobu protēzēm un protēžu lietošanas pieredze.

Secinājumi. Fonētiskā adaptācija saistīta ar zobu protēzes kvalitāti, tās funkcionālo vērtību un pacienta motivāciju lietot protēzi. Adaptācijas procesā būtiska ir pacienta apmierinātības pakāpe ar protezēšanas rezultātu. Plānojot izņemamās zobu protēzes, jārespektē pacienta individuālās fonētiskās īpatnības. Fonētisko adaptāciju kavējošie faktori ir protēzes radītā mehāniskā un psiholoģiskā trauma, kā arī diskomforts. Pēc protēzes nodošanas jāveic pacienta adaptācijas kontrole.